

N:o 1.

Af herr **E. O. V. Wavrinsky** i Stockholm, om *skrifvelse till Kungl. Maj:t* angående undervisning om de smittosamma och ärftliga sjukdomarnas natur och verkningar.

År 1904 föddes i vårt land 138,484 barn, af hvilka 3,532 voro dödfödda (nära $2\frac{1}{2}$ %). Af de lefvande födda 134,952 dogo under det första lefnadsåret 11,384 (nära $8\frac{1}{2}$ %). Under perioden 1891—1900 föddes i medeltal för år 133,873, men dogo i medeltal under första lefnadsåret 13,605 eller nära 10 %; i åldern 0—5 år 21,407 eller nära 16 % och i åldern 0—20 år 28,587, mer än 21 %. Antalet årligen dödfödda har sedan midten af förra århundradet nedgått med omkring 500, och likaledes har antalet årligen lefvande födda, som affidit under det första lefnadsåret, också under samma tid sjunkit från omkring 17,500 till omkring 11,500 år 1903 eller med omkring 6,000. Summan af årligen döda är konstant under denna tidsperiod, men summan af årligen lefvande födda visar samtidigt ingen tillväxt utan *sjunker*. Endast tvenne gånger har nativiteten sjunkit lägre än 1904, nämligen det stora hungeråret 1773 och nu senast 1903.

Vi må väl glädja oss åt de bättre förhållanden, som så småningom inträdt beträffande de båda kategorierna dödfödda och döda under det första lefnadsåret, särskildt beträffande den senare. Men detta glädjeämne får icke afleda uppmärksamheten från det enorma missförhållandet, att ändock fortfarande af alla barn, som mödrarna i vårt land bära, årligen $2\frac{1}{2}$ % blifva dödfödda, att ytterligare $8\frac{1}{2}$ % af de lefvande födda dö i det första lefnadsåret och att 21 % af alla lefvande födda icke nå mogen ålder.

Bih. till Riksd. Prot. 1908. 1 Saml. 2 Afd. 2 Band. 1 Häft. (N:is 1—5). 1

Lägger man härtill det växande antalet af kroppssvaga och sjuklingar, lytta, vanföra, blinda, döfstumma, ja blinda döfstumma, sinnesslöa och vansinniga m. fl., som få lefva och bli mer eller mindre en börda både för sig och för samhället, och tager med i beräkningen det ökade välståndet i våra dagar, den fortgående allmänna folkbildningen och det sociala reformsträfvandet på alla områden, måste man med energi uppställa den samvetsfrågan och icke släppa den förrän den blifvit besvarad och svaret vinner gehör: hvarifrån härleda sig så stora förluster för samhället, så stort elände ännu i våra dagar, »i vårt upplysta tidevarf»? Samhället måste vara sjukt i sin rot.

Hvad vi kunna göra för att rädda åt lifvet — åt ett verksamt, nyttigt och lyckligt lif — de foster, som våra mödrar bära, det återgäldas i rikaste mått åt samhället. Det är således här icke fråga om offer af samhället utan om förvärf åt detsamma.

Vi behöfva icke gå långt för att finna, att källan till det anförda onda är ett osundt, hälsa och kraft ödande lefnadssätt, som obevekligt, steg för steg, leder till släktets urartning, hur mycket vi än söka hämma detsamma.

Dålig näring — endels brist, endels öfverflöd — otjänlig näring, trångboddhet, synnerligast i de stora samhällena, sedeslöshet, ett ödslande af människokrafter af flera slag i vår öfverretade tid, ohejdad, missriktad njutningslystnad och slutligen, hos de flesta, liknöjdhet för följderna häraf, tills de ej stå att reparera, undergräfvat grunden för släktets sunda, harmoniska bestånd och utveckling.

Vetenskapen skärper sina synglas för att upptäcka och bota refvorna, hvilket ofta lyckas, när hjälpen sökes i god tid och med urskiljning. Visserligen vinner den s. k. naturliga läkemetoden, diet, vattenbehandling, frisk luft, sinnesslugg, gymnastik m. m. dylikt, ökad förtroende efter en period, under hvilken medikamenter betydde allt. Men onaturliga läkemedel måste dock ofta och i stor skala användas med fara att mera skada än gagna, äfven om de till en tid hämma yttringarna af sjukdomen.

Det gäller här att gå till roten med det onda. *Hellre förekomma än bota.* Denna gyllene regel borde stå inskrifven öfver hvarje hem, lärosal och offentlig anstalt, tills den inpräntades hos alla och blefve grundläggande för vårt samhällslif liksom för den enskildes. Tills så sker komma vi att fortsätta på resan utför med den enskilda hälsovården.

Häremot torde anföras, att lifslängden tilltar och att Norden står främst i detta hänseende. Ja, de vidtagna rent yttre sundhetsåtgärderna

i våra dagar leda härtill. Men det är icke i första rummet fråga om huru långt utan hurudant lif vi lefva. Är detta prägladt af tilltagande hälsa och kraft? Ha vi tagit ett godt arf efter våra närmaste förfäder och skola vi lämna ett ännu bättre till det kommande släktet? Motsvarar resultatet af våra ansträngningar i detta syfte de högsta anspråk vi kunna och böra ställa på oss?

Ett ärligt och oförbehållsamt svar måste blifva *nej*. Ungdomens bästa hälsa och kraft är ofta förspild från födelsen. Resten slites under det jäktande ensidiga kunskapshopandet under uppväxtåren och härjas sedan af könssjukdomar, den kropp och sinne förslappande dryckesseden, kroniska mag- och nervsjukdomar, gikt, reumatism, kräfta samt först och sist tuberkulosen m. m. dylikt. — Det är icke den mannaålder vi kunde fordra, som möter oss i lifvet. Och kvinnosjukdomar utveckla sig i jämbredd med männens.

Sporten har en mission att fylla, den sport nämligen, som ej går ut på en ensidig utbildning af pristagare, hvilka mestadels snart nog gå under på den onaturligt uppskrufvade kraftmätningen. Sporten kan endast verka såsom räddningsmedel mot det onda vi här behandla i den mån den grundlägger enklare, sundare lefnadsvanor.

Det talas i våra dagar oupphörligt och med all rätt om att vi måste stärka vårt försvar. Men huru? Åter och åter endast genom nya rustningar.

Våra materiella och ekonomiska resurser äro icke outtömliga. Det inträder i denna ensidiga försvarsrörelse ett tillstånd, då de oupphörligt ökade rustningarna minska och icke öka våra försvarskrafter. När detta tillstånd i hvarje fall inträder torde alltid vara svårt att afgöra, men faran hotar. De krafter vi kunde hämta ur naturen, de förnya sig själfva och äro snart sagdt obegränsade, om de omsorgsfullt tillvaratagas.

Bland de praktiska sträfvanden, som härvidlag äro af nöden, äro många redan, ehuru flera ännu i endast ringa grad, föremål för beaktande och delvis för förverkligande. Jag räknar hit i första hand öfvervinnandet af nöd och fattigdom, förbättrade bostadsförhållanden med en bättre hemmens hygien, skydd för kvinnor och barn i industriens tjänst m. m. sådant. På genomförd allmän och allsidig undervisning i hälsolära samt huslig ekonomi vänta vi ännu.

Industrialismen förrycker arbetarnes hem. Själfva ofta uppfostrade i fabriken sakna arbetarnes hustrur ofta både kunskap om och sinne för hushållets göromål och barnuppfostran. Men detsamma kan sägas i all-

mänhet äfven om de ekonomiskt bättre situerade hemmen, att hustrurna icke äro utbildade i någon högre grad för sina viktiga uppgifter.

Ehuru vårt land är hafomflutet och rikt på sjöar och vattendrag är badning i fria naturen ute på bygderna liksom folkbad för vinterbehof mycket sällsynta. Betydelsen af hudens vård och af renlighet i allmänhet är föga känd och uppskattad. Luften är ofta förskämd både i hemmen och på offentliga lokaler, där folk trängas under vintern. Vädring förekommer allt för sparsamt.

En krafta på släktet är utan tvifvel den utbredda och djupt rotade dryckesseden, sena måltider med en mängd otjänlig mat och därmed följande dålig sömn och hvila. Äfven könslifvet påverkas säkerligen skadligt häraf liksom af det sena utelifvet i allmänhet. Insikten härom borde tidigt på exemplets väg inplantas hos de blifvande husmödrarna och genom dem hos barnen.

Men när det för detta ändamål kräfves offer af dåliga sedvänjor och förskämd smak, då upphäfves ett skri af ovilja.

Blotta ordet om inskränkning i utskänkningstiden om natten på värds-husen försätter exempelvis mången i raseri, som icke har brist på förklenande och föraktfulla omdömen om de arbetare, som knota öfver de ständigt ökade personliga offer för värnpliktstjänsten man fordrar af dem, ja nämner dem »fosterlandsförrädare». Hvad skall man då kalla de förre, när offren vägas mot hvarandra?

Nej, är det allvar med fosterlandskärleken, med »samlingen» och »upp-ryckningen» och skola vi icke åter försjunka i försoffningen, så måste vi gå djupare med reformsträfvandena än gemenligen åsyftas och lägga dem delvis på andra linjer än hittills. Lega och friköp äro på alla områden oförenliga med en *demokratisk* försvarsrörelse. Och någon annan kunna vi ej lita till.

Jag upprepar: vi måste *förekomma* hellre än bota. Vi måste för det kommande släktets skull gå till rätta med föräldrar och uppfostrare i våra dagar, framför allt fordra af dem det vägledande *exemplet*, att de som skola fostra karaktärer själfva äro karaktärer. Det duger ej att de stå som vägvisare endast; de måste själfva gå vägen. Ansvarskänslan måste höjas, det gäller grundvalarna för samhällets bestånd. »Den gula faran» som den hvita rasen gjort sitt bästa för att frammana, kan bli en verklighet.

Den största omsorg ägna vi åt djurafveln, särskildt åt rasbildningen

hos de djur, som få tjäna oss till föda, kläder, dragare eller sällskap m. m. Men människorasan låta vi sjunka, hellre än vi offra våra dåliga sedvänjor och vår förskämda smak.

Med den fysiska urartningen går jämsides en karaktärens, en känslorinnets och viljekraftens urartning. Arbetslust, dådlust och verklig lifsglädje brister. Man söker ersätta dem med konstlade medel. Lotterispel, tomt- och aktiejobberi, bedrägerier i handel och vandel frodas. Glädjen sökes hos alkoholdryckerna.

Detta är visserligen den mörka sidan af bilden, på hvilken också finnas ljuspunkter. Bland dessa räknar jag framför allt och alla den synnerligen förtjänstfulla kamp för samhällsidealen, som af ett ständigt växande antal bildade och behjärtade kvinnor i dessa tider föres. Kvinnans rättfärdighetskänsla är mera utpräglad än mannens. Den ljusa sidan af samhällsbilden tecknas i stort af de modigt framryckande skarorna af småfolket, hvilka under själftukt och själfutbildning fostra sig till bärare af de idéer, som syfta till rättfärdighet och ljus åt alla. Och på afstånd höras de friska tonerna från en skara ungdom, som vaknat till insikt om sin uppgift och betydelse.

Frågan ställer sig nu för mig sålunda: hvad kan och bör redan nu från statsmakternas sida i vårt land göras för att på naturlig väg stärka och utveckla vårt försvar mot de inflytelser jag här blottat, hvilka hota att undergräfvat vår frihet och vårt oberoende både inåt och utåt?

Jag skall tillåta mig rikta uppmärksamheten på en serie reformkraf, som synas mig förtjänta af allvarlig uppmärksamhet och påkalla snara åtgärder af lagstiftningen:

1) Undervisning i skolorna vid lämplig ålder om de smittosamma och ärftliga sjukdomarnas natur och verkningar samt om ansvaret inför ofödda slakten.

2) Obligatoriskt intyg om kort tid före giftermålet undergången läkareundersökning såsom villkor för äktenskap. Eventuellt äktenskapsförbud under vissa sjukdomar eller stadier af sjukdomar.

3) Straffbestämmelse för den som med vett och vilja genom köns-
umgänge ådrager eller utsätter en annan för venerisk sjukdom.

4) Inrättande genom statens försorg af moderskapsförsäkring och i samband därmed lagstadgad och kontrolleradt förbud för hafvande kvinnor att viss tid såväl före som efter barnsörden gå i arbete, hvarigenom fara för fostrets hälsa eller lif kan uppstå.

5) Upphävande af vaccinationstvangen tills det genom sorgfällig ompröfning tillförlitligt utrönts, om vaccinationen för närvarande är behöflig och icke skadar mera än gagnar.

6) Lag angående närings- och njutningsmedel, till förekommande af deras förfalskning.

Jag har uppskjutit framställning om tullfrihet för sydfruktar i afvaktan på tulltaxekommitténs utlåtande härom.

I hvardera af förenämnda punkter skall jag under särskilda motioner framställa yrkanden och vill i denna motion endast uppehålla mig något närmare vid den första punkten.

Undervisningen i hälsolära afser att lära det uppväxande släktet att bevara sig mot hälsofientliga inflytelser, att taga vara på den fond af hälsa och kraft hvar och en mer eller mindre besitter. Men samhällslifvet förer människorna, synnerligast i städerna, oafbrutet i så nära beröring med hvarandra, att faror för individens hälsa, ja för hans lif uppstå just genom den tvungna dagliga beröringen. Vi utsättas och utsätta hvarandra ofta för smitta af okunnighet om sjukdomarnas verkliga natur. Synnerligast rörande de mest utbredda och djupast ingripande smittosamma sjukdomarna bör därför upplysning meddelas vid lämplig ålder, främst af alla rörande de veneriska sjukdomarna och deras faror för individen, familjen och samhället. Denna undervisning måste utgå från undervisningen om könsorganen. Men det är af största vikt, att denna undervisning lämnas under lämplig form och af personer som äro vuxna denna grannliga uppgift. Svårigheterna som möta äro icke obetydliga, men få ej afskräcka oss från uppgiften*. Synnerligast blir denna undervisning en oeftergiffligt bjudande plikt, när man besinnar, hurusom könssjukdomarna liksom alkoholismen och flera andra djupt ingripande sjukdomar fortplantas till oskylda och verka degenererande.

Af okunnighet bör, så vidt möjligt, ingen utsättas för den bördan att vara saker till förgiftande af annans eller andras lif. Ansvaret inför oskylda och särskildt inför ofödda släkten måste bjärt och klart framhållas för att väcka ansvars känslan till vaket lif. Då det numera finnes tillgång på kvinnliga läkare och vetenskapsidkare kunna flickorna äfven få sådan undervisning genom lämpliga lärare.

* »Tre böcker till män» af T. Dr. Sylvanus Stall och »Tre böcker till kvinnor» af M. Dr. F. Angell Drake och M. Dr. Mary Wood-Allen, hvilka utgifvits på en mängd språk, hafva förmånligen recenserats i den svenska pressen och förordats af läkare och präster.

Jag får därför vördsamt hemställa, att Riksdagen ville besluta i skrifvelse till Kungl. Maj:t anhålla, det Kungl. Maj:t ville vid ordnandet af undervisningen i hälsolära träffa åtgärder, hvarigenom upplysning om de smittosamma och ärftliga sjukdomarnas natur och verkningar och därmed följande ansvar vid lämplig ålder kommer att lämnas det uppväxande släktet.

Stockholm den 15 januari 1908.

Edvard Wavrinsky.